

Максим Рильський

ДВІ ПОЕЗІЇ

ХВАЛА УЯВІ

Я не бачив, як танцюють джигу,
Уявляю — схоже щось на дзигу;
Ще додам, що теж і фарандоли
Навіть ви не бачили ніколи.

Та на те ж уява у людини,
Щоб нечуті чути тамбурина,
Та на те ж я над собою пан,
Щоб творить гітари і гітан,

Щоб Севільї та Гренади всякі
Рідні нам були, як Кобеляки,
Щоб зривать нам квіти Тамариску,
Гострий джин хилити в Сан - Франціско,

В океані мчать за кашалотом,
Буть на ти з гідальго Дон Кіхотом,
Гнізда кайр шукати серед скель,
З д'Артаньяном вийти на дуель.

ХВАЛА РЕАЛЬНОСТІ

Усе живе, що має кров і плоть,
Що має обсяг і вагу і міру,
Коня, що хоче скинути оброть,
Кота Васька, що схожий на Багіру¹,

Фламандське повнокровне полотно,
Рожеве тіло і сталеві м'язи,
І сіна запах, що пливе в вікно,
І жар троянд у склі тонкої вази,

¹ Пантера в книзі Р. Кіплінга „Мауглі“.— М. Р.

Напругу праці, що стрясає світ,
Міцні обійми, що стискають груди,
Достиглий овоч, що звисає з віт,
Розумних рук окрилені споруди,

Угноєну, розпушену ріллю,
Співучі ріки, пущі заповідні,—
О, як це все незмірно я люблю!..
А вас найбільше, люди, люди рідні ...

Київ, березень, 1941 р.

Олесь Юренко

ПРИЙШЛА ВЕСНА

Запашним, медовим цвітом завітчалась черемшина —
То весна пройшла садами й зупинилася в долині;

Зупинилася, розгубивши благородні самоцвіти —
І горять в росі ранковій чарівні, веселі квіти :

Тут — дзвіночки синьоокі, там — ромашки жовтобілі,
Тут червоні маки повні, там — фіалки серцю милі...

Материнка червоніє край рокити, над сагою,
І козелець золотистий поруч з тминню луговою.

Ось на луг з весною разом вийшли хлопці і дівчата
Й заходилися, веселі, цвіт у кошики збирати.

Підійшов пастух вусатий і спитав у них зненацька :
— А навіщо, діти любі, вам квіток отак багатько ?..

Усміхнулась піонерка, білокурая Катруся,
І сказала веселенько :— Приставай до нас, дідусю !

Підем яугом, підем гаєм, першоцвіту назбираєм,
І портрет вождя сьогодні гарно - гарно завітчаєм.

Козельщина, 1941 р.

Василь Мисик

КОЛОС

Киває дальнім і близьким,
Усім країнам побратим!

— Ледве ляжу у ріллю,
Витягаю зброю,—
Розмахнуся й проколю
Землю над собою.
Впруся коренем углиб,
Випну вгору плечі:
Ех, розвинути коли б
Сили молодечі!
Ой, сонце, дощик, сип,
Грайте, водотечі!

Трактористе - ратаю,
Поспіши, потрудись.
Мірою багатою
Я віддячу колись.
Подивися навкруги —
Чи побачиш береги?
Не дивися — даремно,
Не побачиш ніде —
Тільки хвиля буремно
Міліардно іде!

Знаю, знаю і тобі
З неба не упало.
У жорстокій боротьбі
Сил згубив немало.
Знаю, знаю я: і ти
Першою весною
Спід землі, із темноти
Виривався з бою.
Ми, здається, брати,
Ми брати з тобою!

Як наставлю плече —
Хай негода січе!
Як упрусь, як натисну —
Тьму збору ненависну —
І піду догори,
Рани в сонці загою,
Будуть теплі вітри
Розмовляти зо мною.
Що ж я їм розкажу?
Чи про те, як, бувало,
Я хилився на межу
Непритомно і в'яло?
Але меж тих — нема!
Тільки море зелене,
Тільки воля сама,
Голубіє круг мене!

Трактористе - сівачу,
Чи не ти це, промов,
Путь велику й терплячу
У походах пройшов?
Чи не ваші повстанці
На веселій тачанці,
На баскому коні
Ворогів доганяли,
Вільний шлях прокладали
Більшовицькій весні?
Не од вашої сили
Поле стало рясне?
Чи не ви увільнили
Із собою й мене?
Щоб в оновленій скибі
Я небачено ріс,
Щоб веселе спасибі
Я вам хвилями ніс!

На весняному вітру
Виросту, змужнію,
Досить сили наберу
Проти суховію.
Од роси і від дощу
Сиві вуса розпушу,
Підведуся, гляну —
І побачу навкруги
Наші ниви і луги
Аж до Казахстану.
По безмежному лану

В молодецькій силі
Покочу одна в одну
Міліардні хвили.
Виглядай же здалеки,
Одчиняй ворота:
Упаду вам на токи
Ворохами злота.
Розійдуся не на жарт,
Випростаю спину —
Й разом восьмий міліард
У амбари кину!

х. Миколаївка, 1941 р.

Василь Савченко

ВЕЧІР

Погаса зоря на видноколі,
Ще гудуть комбайни, в далині.
І снують під обрієм на полі
Полохливі трактора огні.

По містку, навалені мішками,
Прогули підводи у село.
Тихе небо, вишите зірками,
Відпочити у воді лягло.

с. І - ше Шевченкове, 1941 р.

Микола Трублаїні

ГЛИБИННИЙ ШЛЯХ

РОМАН¹

Після Файзулова слово надали професорові Лоріс. Я боявся, що товстун роздавить трибуну, але він так на ній повис, що здавалося, ніби трибуна і він перетворилися в одно ціле.

— Мушу заявити, почав він,— що доповідь мене здивувала і обурила, так само як дивують і обурюють вже значний час поведінка й технічні тенденції інженера Макаренка. Я говоритиму одверто: ні для кого не секрет, що останнім часом головний інспектор тунельних споруд перетворився на фактичного вершителя долі нашого будівництва і злого генія Бато-Віа. Практичні працівники тунелю і ми, так би мовити, консультанти, бачимо, що шановний начальник будівництва не зміг зайняти твердої позиції супроти інженера Макаренка та його ... дивних, я сказав би, проектів. Лінія на герметичність тунелю ведеться вже давно. Ми відчули це майже рік тому, коли в системі будівництва почався так званий макаренківський метод. Що таке герметичність тунелю? Це химера інженера Макаренка, яка коштуватиме колосальних грошей, витрати сили-силенної енергії і часу. Ми були б дуже раді бачити тунель, облицьований мармуром найніжніших відтінків, але це неможливо для даного етапу економіки, якщо не техніки. Герметичність тунелеві не потрібна, гази—це фантазія. Може бути один такий випадок на десять років, але й тоді гази не страшні в тунелі, бо застою повітря там не буде, навіть без вентиляції, яка теж не потрібна в таких колосальних розмірах. Нічого страшного в протягах не буде, бо вони вирівнюватимуть температуру тунелю і очищать повітря. Вентиляція потрібна лише на підземних вокзалах і то в значно меншій мірі, ніж пропонує інженер Макаренко.

Лоріс говорив довго. Він наводив численні приклади з практики будівництва різних тунелів, робив обчислення, що були прямо протилежні обчисленням Макаренка. Атакував останнього, а також академіка Саклатвалу досить нещадно, хоча все ж супроти Саклатвали виявляв певну коректність. Закінчив ви-

¹ Початок див. „Л. Ж.“ №№ 1, 2, 3, 1941 р.

могою відкинути геть ідею герметичності і усунути Макаренка з будівництва.

Кілька неголосних схвальних вигуків супроводили цей висновок. Я сподівався навіть на оплески, але члени ради покищо стримували себе.

Наступне слово дістав професор Кучін. Коли він ішов до трибуни, я озирнувся і побачив, що мій сусід пише до президії записку з проханням дати йому можливість виступити.

Кучін відкашлявся, витер хустинкою чоло і заявив, що не може цілком погодитися з попереднім промовцем.

— Але в словах шановного Григорія Борисовича,—він дивився на Лоріса,—звичайно, є велика частка правди. Для всіх, хто більш-менш обізнаний з тунелебудівництвом, ясно, що немає ніякої потреби в герметичності, бо це зайва дуже дорога і нічим не виправдана річ. Сам собою тунель такого типу, як Бато-Віа, є майже цілком герметичний, без спеціального обладнання, яке тут пропонують.

Рожевощокий професор не вживав гострих слів, не називав ні начальника будівництва, ні головного інспектора тунельних робіт. Він обережно, наче побоюючись вразити опонента, дискутував з рядом положень в його доповіді, висловив сумнів з приводу дрібних зауважень Лоріса і, розвиваючи думку про необхідність відмовитися від ідеї герметичності, не стільки засуджував, як умовляв авторів цієї ідеї.

— Ми знаємо, що молоді люди, навіть талановиті спеціалісти, можливо саме тому, що вони талановиті, підпадають фантастичним захопленням, не беручи до уваги попередньої практики, життєвого досвіду, технічних можливостей та економічної доцільності. Такий людині треба допомогти, це обов'язок її досвідчених колег. І, усвідомивши свою помилку, виправляючи її, молодий інженер стає цінним спеціалістом.

Всі розуміли, що промовець мав на увазі Макаренка, налякаючи йому на необхідність визнати свої помилки, відмовитися від герметичності тунелю і тим не позбавляти себе можливості і працювати далі на будівництві Бато-Віа.

— Іноді,—продовжував Кучін,—молодечий запал робить чудеса, ентузіаст захоплює всіх своїх співробітників і вселяє в них віру в нездійсненні проекти. Такий запал—прекрасна річ, тільки треба допомогти тим, хто перебуває під його гіпнозом, позбутися хвилинного засліплення і розвіяти невірні уявлення ентузіаста, переключити його запал на реальну творчу роботу.

Тепер професор мав на увазі Саклатвалу. Начальник будівництва, відкинувшись у крісло, спокійно слухав ці закиди, погладжуючи розкішну бороду. Винятковий спокій зберігав і Макаренко під час промови цього й попереднього промовця. Уважно слухаючи, він іноді щось нотував у блокноті, позираючи то на оратора, то на когось з членів ради.

Висновки Кучіна були не такі рішучі, як його попередника. Він теж відкидав ідею герметичного шляху, але пропонував добре подумати над окремими деталями, які постають разом з планом герметизації. Вимоги про усунення Макаренка з роботи Кучін не підтримував.

Зійшов він з трибуни під напівіронічні погляди присутніх.

— Слово має інженер Опок,— сказав Саклатвала.

По залі пройшов рух. Люди випростовувалися в кріслах, напружувалися, очевидно ждучи чогось особливого.

Опок почав свій виступ з теоретичного розгляду системи шахтного будівництва. Високо оцінив темпи пробивання шахт на Бато-Віа, вніс цілий ряд важливих вказівок і нарешті підійшов до головного — до ідеї герметизації тунелю. Він піддав нищівній критиці всі аргументи Макаренка на захист герметизації.

— Основний порок цієї ідеї той, що, погодившись на герметизацію, ми виснажуємо наше народне господарство величезними зайвими витратами і затримуємо, гальмуємо відкриття тунелю майже на рік. Ви знаєте з виступу представника генерального штабу, чим це загрожує. Над нами нависла величезна небезпека. Щоб ліквідувати її, щоб у ближчому майбутньому зберегти життя сотням тисяч, а може й мільонам людей, щоб подолати ворога, який готується до нападу на нас, треба негайно кінчати будівництво тунелю.

— Товариші,— звернувся Опок до сесії, намагаючись говорити тихше і тим підкреслюючи свої слова,— я знаю інженера Макаренка не перший рік. Мені доводилося спостерігати його на практичній роботі і знайомитися з кількома його проектами, зокрема першими проектами після закінчення інституту. З цілковитою відповідальністю заявляю, що це один з найталановитіших інженерів нашого часу, один з найбільш освічених серед молодих інженерів, людина виняткових здібностей і сильного характеру. Його слабе місце — нехтування деталями, але тут йому на допомогу завжди приходять численні конструктори. Чому ж Макаренко висунув свій проект герметизації і так гаряче його обстоє? Це не деталь, в якій він може помилитися і, не знайшовши правильного розв'язання, звернутися по допомогу до конструктора, щоб не гаяти часу. Це не помилка в наслідок юнацького фантазування або захоплення, як тут дехто хоче пояснити. Ні, я певен, що інженер Макаренко розуміє неприйнятність ідеї герметизації Бато-Віа і все ж уперто наполягає на своєму. В чому ж річ? Товариші! Талант, винятковий хист окремої людини в якійсь галузі техніки, мистецтва не завжди служать на користь людству. Я певен, що в даному разі, не зважаючи на хист чи талант інженера Макаренка, ми можемо говорити про злочин. Це так очевидно, що не варт іще щось додавати до сказаного мною.

— Правильно, правильно!— почулися вигуки.

Макаренко зблід, закусив губу. Над столом звівся нахмурений академік Саклатвала.

— Я прошу товаришів,— сказав начальник будівництва,— додержуватися ввічливості, не поспішати з різкими висновками на адресу окремих осіб і не перетворювати нашу сесію на засідання суду. Слово має академік Револ.

Коли сріблястий академік піднімався на трибуну, до Саклатвали підійшов його секретар і подав якийсь папірець. Моя увага роздвоювалася: я стежив за Револом і одночасно зацікавився папірцем, який читав Саклатвала. Бувши близько від начальника будівництва, я помітив, що він нахмурився, ще раз перебіг папірець і на якісь півхвилини задумався, зовсім не слухаючи оратора. Після того щось сказав секретареві. Той підійшов до Макаренка, шепнув йому кілька слів, а тоді подався в наш бік. Головний інспектор тунельних робіт піднявся з свого місця і наблизився до Саклатвали.

— Технічні проблеми нам доведеться на якийсь час відкласти,— говорив академік Револ,— бо обговорення їх само собою перетворюється в суд над інженером Макаренком і тими, хто його підтримує.

В цей час біля мене спинився секретар Саклатвали і, нахилившись, прошепотів Кротову:

— Начальник будівництва просить вас до себе.

„Кротову дадуть слово,— подумав я.— Що ж він говоритиме“?

Саклатвала показував Макаренкові щойно одержаний папірець. Молодий інженер швидко перечитав його, і, може мені так здалося, оторопів.

— Але щоб не перетворювати сесію ради в суд,— продовжував Антон Револ,— ми мусимо вимагати усунення інженера Макаренка від роботи на будівництві віддання до суду. Останній визначить кару за безперечний, на думку абсолютної більшості з нас, злочин.

Але абсолютна більшість присутніх не слухала промовця, а стежила за нарадою, яка відбувалася за столом президії між Саклатвалою, Макаренком і Кротовим. Туди ж пішов Самборський.

Антон Револ продовжував свою промову, яка очевидно була добре продумана і мала правити за зразок блискучого ораторського хисту, але раптом його перебив Саклатвала, попросивши хвилину уваги.

— Товариші, нам доведеться перервати засідання,— сказав він.— Одержано повідомлення про катастрофу в районі копальні дев'яносто двадцять п'ять. Півгодини тому в тунель прорвалися підземні води і почалась велика повідь. Інженер Макаренко та інженер Кротов негайно вилітають літаком. Завтра ранком туди ж вилетить спеціальна комісія, яку виділить управління будівництва. До складу комісії ввійдуть представники нашої ради.

Звістка про катастрофу вразила всіх: сріблястий академік мов завмер на трибуні, Черняк, що сидів біля мене, схопився з свого місця і побіг до Саклатвали, інженери і професори напружено витягали голови, ждучи, що ще скаже начальник будівництва. Я сидів, як очманілий, в голові моїй постали підземні зали та коридори, де вчора вранці я проїздив електротанком, спливали страшні картини поведі, а може й обвалів, і тривога огортала мене за моїх друзів, за людей, яких я особисто знав. Там же Ліда, Аркадій Михайлович, Тарас, Догадов. Чи не трапилося щось із ними?

Макаренко і Кротов уже вийшли з зали, а Саклатвала ще раз оголосив, що засідання сесії перерване. В цю хвилину чиясь рука торкнулась мого плеча. Я озирнувся і побачив позад себе Томазяна.

— Ідьте негайно зо мною,—сказав він мені і, повернувшись, пішов до дверей.

Нічого не кажучи, я встав з свого місця і слухняно подався за ним.

На вулиці слідчого ждала машина.

— Негайно до готелю,—наказав він шоферові.

У машині Томазян мовчав, не відповідав на жодне питання. Аж коли ми під'їздили до „Вітязя Іркутє“, він порушив свою мовчанку.

— Зараз вилітаємо в Забайкалля. Ми повинні прибути на дев'ятсот двадцять п'яту якщо не раніш, то разом з інженерами.

— Вони вже мабуть на аеродромі.

— Можливо, ми теж зараз там будемо. Обурююся і вами і собою,—говорив слідчий, коли ми заходили до готелю,—Чого вас принесло на сесію і чому я це дозволив вам?

— А хіба ж би я запобіг катастрофі, коли б був там?

— Боюсь, щоб якісь темні люди не скористалися катастрофою для своїх цілей. Хто зна, що там робиться. В обстановці загальної паніки їм найлегше викрасти документи, які їх цікавлять. Нарешті ми не знаємо точно їх намірів, а за таких обставин легко посіяти паніку, поглибити наслідки катастрофи.

Пробігши коридором і тільки що зайшовши до кімнати, Томазян почав телефонувати. Після короткої розмови з обласним прокурором і начальником аеропорту він дістав дозвіл на швидкісний літак, який через сорок п'ять хвилин мав бути готовий до відльоту.

— Мерщій ідіть до себе і беріть, що вам потрібне,—сказав слідчий.— Даю п'ять хвилин, десять, їдемо на аеродром.

Що можна зробити за п'ять хвилин? Я встиг лише забігти у свій номер, закрити чемодан, схопити його за ручку й вернутися до Томазяна.

У вестибюлі мене спинив портє, спитавши, куди я йду. Довідавшись, що в п'ятнадцятий номер, попросив передати спішного листа, щойно одержаного на ім'я Томазяна.

Я глянув на конверт і побачив, що адреса написана ніби знайомим почерком. Але не маючи часу розглядати, подався до слідчого, який дожидав мене.

— Молодець,— похвалив він.— Я думав, що ви ще довго будете длубатися.

— Ну чого ж,— гордо відповів я,— а ви?

Він уже був готовий.

— Ось вам лист.

— Відкіля?

— Портє передав, щойно з пошти одержано.

Томазян розірвав конверт і швиденько почав перечитувати. Але в міру читання швидкість ця зменшувалась. Мабуть лист був для нього цікавий, бо він підійшов до письмового стола і засвітив лампу. Цей лист затримав нас ще хвилин на десять.

— Здається, запізнюємось,— натякнув я на те, що вже пора йти.

— А й справді,— сховавши листа в портфель, сказав слідчий.

Ми вийшли на вулицю, сіли в машину, і шофер, одразу перейшовши на третю швидкість, помчав нас спорожнілими вулицями Іркутська до аеродрому. Машина ковтала чорну стрічку полірованого шосе, освітленого електричними ліхтарями. Томазян знову мовчав. Лише з півдороги спитав, хто з моїх знайомих перебував на дев'яťсот двадцять п'ятій копальні.

Я перелічив усіх, кого знав, і насамперед своїх друзів.

— А скажіть, хто з них і як ставиться до Макаренка,— попросив слідчий.

— У мене таке враження, що всі вони йому симпатизують. Це, можливо, пояснюється характером особистого знайомства. Адже він учень професора Довгалюка. До нього дуже добре ставиться брат Ліди Станіслав Шелемеха.

Я нічого не сказав про взаємини між Лідою і Ярославом, вважаючи, що це не повинно обходити мого співбесідника.

— І всі вони вголос і рішуче його захищають?

Цього я сказати не міг ні про Аркадія Михайловича, ні про Ліду. Тарас в рахунок не йшов.

— Найзавзятіший його прихильник серед тих, кого я вам назвав, це, безперечно, Догадов.

— А, справді, ви вже колись говорили мені про нього. Чим же він аргументує свою прихильність до Макаренка?

— Він вважає його найталановитішим інженером і цілком поділяє його погляди на систему будівництва Бато-Віа.

— Він сам хіба інженер, що розбирається в цій справі?

— Ні, зараз він палеонтолог. З професії журналіст, а ви знаєте, ця порода людей завжди сміливо висловлює свою

думку з приводу будьяких явищ і подій, дає свою оцінку кому завгодно.

— А чому б вашому другові журналістові не виступити із статтею на захист системи робіт Макаренка. Чи він остаточно облишив свою журнальну діяльність?

— Не думаю. Справжній журналіст, якщо навіть змінить професію все ж час від часу відчуває сверблячку в руці, якій хочеться взятись за перо.

— Він непогано пише?

Правду сказати, я не знав, що відповісти Томазяну. Адже я особисто ніколи не читав ні статей, ні нарисів Догадова. Він у редакції завідував відділом кореспондентів. Потім працював спецкором „Зорі“. Кореспонденції його я кілька разів зустрічав, вони були написані грамотно, але особливого інтересу не викликали. З його попередньою журналістською діяльністю я майже не був обізнаний. Так довелося й відповісти.

— Шкода,— протяг Томазян.

— Чому?

— А я хотів, щоб ви натякнули йому на бажаність такої статті, де б захищалися ідеї Макаренка і давалася докладна критика його опонентів.

— Ви особисто підтримуєте Макаренка?

Відповідь слідчого мене дуже цікавила, але вона мене розчарувала.

— Я хотів би докладно розібратися в цих технічних питаннях,— сказав він.

— Гаразд, я скажу Догадову, може в нього вийде щось цікаве.

— Спробуйте, тільки не кажіть, що це я пропоную. Краще, коли він вважатиме, що то його ініціатива. Тоді напевне старанно попрацює над такою статтею.

Розмовляючи про Догадова та про бажаність його виступу з статтею на захист Макаренка ми проїхали другу половину шляху і скоро опинилися перед будинком аеровокзалу.

Звичайно я бував тут удень, коли життя на вокзалі вирувало. На невеличкому майданчику завжди стояло багато машин, в повітрі і на аеродромі гули мотори, звучали радіоповідомлення про прибуття та відліт рейсових літаків. Тепер тут було безлюдно; крім нашого авто, в кутку бетонowanego майданчика чорніли ще якихось два, мабуть чергових. Врешта тиша, яку порушувало лише чахання авіаційного мотора десь на аеродромі, укритому від нас будинком вокзалу. Ось мотор загуркотів дужче і щойно ми пройшли спорожнілою залогою для пасажирів та опинилися на ганку з протилежного боку, як побачили, що з аеродрома піднявся в повітря літак, мигнув зеленим лівобортним вогником і полетів на схід. Про це свідчив хвостовий вогник, що зникав у зоряному небі немов летюча зірка.

— Макаренко і Кротов полетіли,—сказав Томазян.
Мабуть, так воно й було, хоча під'їжджаючи сюди, я сподівався, що нас випроводять однією машиною.

Черговий по аеровокзалу, відрядивши той літак, зайнявся іншими.

— Ваша машина готова,—сказав він.—Пілот Атабаєв чекає на аеродромі. Бачите, он там,—і показав на машину за кількома сот метрів від інших літаків, що простяглися рядком на полі.

— На трасі польоту погода погана,—продовжував черговий.—Над Байкалом туман, а за Хабардабанським хребтом шквалистий вітер. Може відмовитеся від польоту?

— Жодним способом,—рішуче відповів я.—Он та ж машина полетіла.

— Я їх попереджав, але вони не послухались. Пілот не перечив, і я випустив машину.

— А наш пілот заперечує?

— Навпаки... Це такий шибайголова...

— І прекрасно...

Томазян мовчав. Черговий повів нас до літака, але коли довелося лізти в кабінку, мій супутник раптом затримав мене і заявив:

— Ось що. Я продумав обставини і дійшов висновку, що мені треба залишатися в Іркутську. Ви летіть самі. Стежте за всім, що діється на копальні, охороняйте Ліду Шелемех і тричі на день радируйте мені. Ось вам шифр для радіограм.

Томазян подав мені маленький блокнотик.

— Зберігайте його.

Признаюсь, що заява слідчого здивувала мене. Невже він злякався туману і шквального вітру на трасі польоту? Вражений, я мовчав, не знаючи, що відповісти. Собі відмовитися? Це ж справді небезпечно. Чи потрібно важити життям? Але тепер уже пізно. Самолюбство не дозволяло мені цього зробити. Макаренко і Кротов полетіли, пілот згоден летіти. Ні, я лечу.

— До побачення,—сухо промовив я і, взявши блокнотик, сороженко поліз у кабінку.

Машина заворушилася, вітер ударив крізь відчинене віконце в обличчя. Хвилина—і ми підіймалися в повітря. Позаду залишався сонний Іркутськ, освітлений нічними вогнями. Темна долина Ангари вказувала шлях до Байкала. Назустріч мчало зоряне небо. Але скоро зорі почали мутніти, наче оповиватися імлою, і раптом перед нами чорна прірва. Машина з гуркотом зривається в неї, і цілковита темрява оточує нас.

Уперше в житті довелося мені відчутти силу стихій повітряного океану. То був сліпий політ над озером і над горами. Не знаю, куди і як вів пілот машину, але я швидко втратив будьяку змогу орієнтуватися. Альтиметр, кренометр, компас, мабуть, допомагали йому, але я їх не бачив. Нічний туман

огорнув усе навколо, гуркіт мотора глушив усі звуки, крім свисту повітря, що чувся, коли я вихилив голову у відкрите віконце. Можливо, під нами шуміли хвилі Байкала, але ми їх не чули. А може вже пролітали над засніженими вершинами гір Хабар-Дабана, не знаю. Незабаром я відчув, що дихати важче, а в скронях, наче стукаючи молотками, запульсували кров. Тіло обважніло, охоплене втомою, гостро відчувався холод і довелося відкотити комір і, сховавши руки в рукави, зщулитися в моєму демісезонному пальті. Мабуть, пілот знявся дуже високо, боячись наткнутися в тумані на шпилі гір. Стало так холодно, що я мимоволі зацокотів зубами, втрачалася здатність думати і поривало бажання викинутися в ту чорну прірву, щоб більше не мучитися.

Раптом над нами знов замерехтіли тисячі далеких замріяних зір. Чорна прірва залишалася під нами, і коли б не полярний холод, я б цілком заспокоївся, спостерігаючи небо до самого обрію. Та холод так доймав, що руки й ноги зовсім задубіли. Мені здавалося, що я замерзаю. Зібравшись на силах, я хотів відчинити двері до кабіни пілота й гукнути його, але щось наче прив'язало мене до крісла і не давало встати, не вважаючи на всі зусилля. Якимсь вдалося спуститися на підлогу і проповзти один крок, що відділяв мене від дверцят в кабіну пілота. Ще треба було відчинити дверцята. Після невеликого напруження я зробив і це. Атабаєв звернувши на мене увагу і, мабуть, зрозумів, в чому річ, бо, випустивши з рук штурвал, скинув доху, що була на ньому поверх хутряного комбінезона, і подав її мені.

Потім я відчув, як літак провалюється в темряву, мені стало легше дихати і вдалося натягти доху. Хутро швидко зігріло мене, стало легше ворухитися, і хоч відчував себе немов побитим, все ж сів у крісло.

Через деякий час літак знов почав підніматися. Я догадався про це з того, що несподівано з'явилося зоряне небо. Знов ми летіли на зорі, а зовсім близько під нами білили вкриті снігом верховини гір.

По той бік гір сходив місяць. При його тьмяному світлі над горами й дикою тайгою нас зустріли могутні подуви північно-східного вітру. Здавалося, земля йде обертом і пілот виробляє неймовірні фігури вищого пілотажу. Але то він лише боровся з вітром і силою мотора та вправністю рук перемагав стихію.

Далі буде

Марк Шехтер

ТРИ ПОЕЗІЇ

КРЕМЛЬ

Дахами легка прохолода пробігла,
На небі весінньому — срібне зерно.
Я вийшов на площу, в спокої застиглу:
У тихім дворці засвітилось вікно.

І всесвіту гаванню видалась площа,
Де став бойовий корабель на причал,
Та в топках — вогні, й капітанові очі
Все так же упевнено дивляться в даль.

Ні шторми сюди не долинуть, ні бурі...
Мовчазно, в безсонні години, в труді
Безсмертя тут люльку запалену курить,
Розсунувши в посмішці вуса сіді.

ДАГЕСТАН

Брат України — Дагестан,
Повитий в ранішній туман,
Уперш привидівсь ти мені
Струнким лезгіном на коні.

У синій млі гірські шпилі,
Метуть вітри по всій землі,
І з верховин біжить дівча,
І не сповзає глек з плеча.

А поїзд ріже жовтий блиск,
Ну, хоч на хвильку зупинись:
Мій зір полонить перший раз —
Гніздо орлів — сідий Кавказ!

ДОРОГА

Ще з дитинства любі зору
І принадні без кінця
Заповідані простори,
Неперейдені місця.

Десять снів присниться за ніч,
Десять снів — хороші всі.
Встану вранці — Дін Іванич
Блисне в синявій косі.

Тільки вийду із вагона —
Вип'ю зором річку всю,
Подарую два поклони,
Три поклони дідусю.

В Армавірі куплю квіти,
Динь поїм в Махач-Калі,
Уклоняюсь кращій в світі
Щедрій матері-землі.

Пити б вік вітри південні,
Тільки й так душа хмільна:
Світить сонце цілоденно,
Світить місяць нам сповна.

Переклав Терень Масенко.

Яків Білоштан

А. Є. КРИМСЬКИЙ—УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК

Серед достойних учених, діячів науки і мислі, поряд з ім'ям О. О. Потебні, І. Я. Франка стоїть ім'я заслуженого діяча науки академіка-орденоносця Агафангела Євтимовича Кримського, 70-річчя з дня народження і 50-річчя наукової діяльності якого відзначала наша країна 15 січня 1941 р.

Як поет і повістяр, в переломний період 90-х й 900-х рр. А. Є. Кримський ішов своєю, не уторованою, оригінальною стежкою, розширюючи обрії української літератури.

А. Є. Кримський народився 15 січня 1871 р. в Володимирі Волинському, в сім'ї трудового інтелігента — учителя історії та географії.

Середню освіту здобув спочатку в Острозькій прогімназії на Волині (1881 — 1884 рр.), далі в Київській 2-й гімназії (1884 — 1885 рр.), а завершив у Колегії Павла Галагана в Києві (1885 — 1889 рр.), де на формування його наукових філологічних інтересів мав сильний вплив П. Г. Житецький, відомий філолог і історик української літератури. Потім А. Кримський закінчив спеціальні класи Лазаревського інституту східних мов у Москві (1892 р.); за наукові роботи професорська рада залишила його при кафедрі арабської філології. Щоб поширити горизонт своєї наукової філологічної діяльності А. Кримський вступає і закінчує історико-філологічний факультет Московського університету (1892 — 1896 рр.).

По закінченню університету його залишено при кафедрі руської філології.

Найближчими університетськими учителями Кримського були філологи Всеволод Міллер і Роман Брандт та історик Гер'є. Магістерські іспити склав А. Кримський на обох факультетах — орієнталістичному і філологічному.

В роках 1896 — 1898 А. Кримський був в Сирії, працюючи там в арабських рукописних бібліотеках (Бейрут, Ліван), готуючись до професури по арабській словесності; тут же під гарячим небом Сирії, в затінку високих пальм, писав Кримський свої поезії „Пальмове гілля“ та „Бейрутські оповідання“.

З командировки молодий учений привіз до Москви силенну - силу наукового матеріалу та поетичних вражень. З 1898 по 1918 р. учений - орієнталіст А. Кримський працює на двох кафедрах в Лазаревському інституті арабської філології й східної історії. Доводилось А. Кримському читати курс перської мови і письменства і турецьку мову.

Російський царизм сковував творчі можливості радикально - настроєного ученого, встановивши „негласний“ нагляд за ним. Тільки Великий Жовтень окрилив вченого і поета, і А. Кримський в дні революції гаряче і щиро заявляє про свою відданість і готовність служити радянській батьківщині.

З 1918 р. А. Кримський переїздить до м. Києва й віддається з усією енергією справі організації Української Академії Наук, з якою нерозривно й зв'язане все даліше його життя і наукова та громадська діяльність аж до сьогоднішніх днів.

В 1919 та 1920 рр. акад. А. Кримський зазнав лютих переслідувань від денікінських та польських банд, які хотіли розстріляти ученого з світовим ім'ям за переховування ним комуніста - підпільника та за причетність його до підпільної комуністичної редакції.

Академік - орденоносець А. Кримський є справжній колос науки по діпазону поставлених і розв'язаних ним проблем. Досі ще не зібрані всі наукові роботи акад. А. Кримського, але й те, що збирила Академія Наук УРСР, показує, що А. Кримський був по різносторонності наукових інтересів гідним сучасником і другом велетня науки І. Франка.

А. Кримський написав понад тисячу наукових робіт з історії ісламу, арабів та мусульманських або співмусульманських народів, з арабської літератури, з перської літератури, з семітської філології, сирійської філології, хамітської філології, тюркської філології тощо, тощо. Його роботи з історії азербайджанської, казахської та узбецької літератури в радянську епоху розвитку національних за формою і соціалістичних за змістом культур колишніх пригноблених народів набули особливого актуального значення.

Багато робіт є в акад. Кримського з світового та українського фольклору: про турецькі народні пісні, казки, анекдоти, про арабські казки з циклу „Тисяча і одна ніч“, про фольклор киргизів, казахів, татар тощо. Вільно оперуючи матеріалами світового фольклору, акад. Кримський ніколи не переставав любити і досліджувати рідну йому усну творчість українського народу. Досліджував і збирав А. Кримський народні легенди про Т. Г. Шевченка, друкував розвідки про М. П. Драгоманова, М. В. Лисенка, А. Петрушевича. Тепер А. Кримський захоплено досліджує радянський фольклор, зокрема твори про геніальних вождів Жовтневої революції Леніна та Сталіна.

Дослідникові історії української літератури у великій пригоді стануть численні праці А. Кримського, зокрема такі, як „Іоанн Вышенский, его жизнь и сочинения“ (К., 1895 р.), „Знадобы для життепису Ст. Руданского“ (К., 1926 р.), студії про І. Я. Франка — „Франко Иван Яковлевич“ (в Энциклопедическом словаре Брокгауза и Ефрона, 1902, полутом 71) та ін.

Акад. А. Кримський, справжній представник передової радянської науки йде в ногу із сучасністю.

В 1935 р. до ювілею Фірдусі А. Кримський написав велику роботу про іранську літературу, а до ювілею Шота Руставелі — розгорнений критичний аналіз грузинської історіографії. Нещодавно А. Кримський кінчив багатотомну історію абіссінської літератури. Тепер А. Кримський працює як член республіканського Ювілейного Комітету по вшануванню пам'яті корифея української літератури і науки І. Я. Франка.

Всі талановиті наукові роботи акад. А. Кримського стали здобутком

народів Радянського Союзу, і радянський уряд і Комуністична партія по достойності оцінили багаторічну невтомну працю акад. Агафангела Євтимовича Кримського, нагородивши його в 1940 р. орденом Трудового Червоного Прапора та званням заслуженого діяча науки.

Акад. А. Кримський не тільки відомий усьому світові учений, він і талановитий український письменник, поет і перекладач, що збагатив українську літературу новими темами, настроями і художніми образами.

Прозові твори А. Кримського можна поділити на три групи:

1. Оповідання про життя народу („Та хто ж таки справді винен“).
2. Оповідання про інтелігенцію („Батьківське право“, „Не порозуміються“, „Перші дебюти“).
3. Екзотичні оповідання (Бейрутські оповідання).

Кримський, виступивши в літературі в 90-х рр., одразу виявив себе „дуже оригінальним повістярем“ (І. Франко), пішовши новою дорогою, звертаючи більше уваги не на зовнішні описи, а на психологію героїв, вливаючи гарячий струмінь ліризму в свої ескізи. Ця риса — психологізм — пронизує всі оповідання більшою чи меншою мірою.

Герої оповідань А. Кримського — люди (переважно інтелігенти) кінця XIX і початку XX століть. Вони бачать навколо „міщансько-обивательську дійсність і повстають проти неї“.

В оповіданні „Та хто ж таки справді винен“ А. Кримський виступає як прекрасний знавець життя народу, що вміє бачити і майстерно відтворити світлі і тіневі його сторони.

Розповідаючи від першої особи історію бідної сироти Марійки, що одружилась з десятирічним Трохимом, автор змальовує знущання п'яниці і розпутника Трохима з дружини, колись веселої та моторної дівчини. Вигнана з хати своїм чоловіком, ніде праці не може знайти бідна жінка, бо в судах Миколаївського часу панував принцип — „жена да убоїтся мужа своего“.

Марійка енергійна жінка, свідомо своєї людської гідності, знаходить в собі силу волі утекти подалі від такого родинного щастя — „за блиндаря стану, лірачів водитиму, тільки геть, геть з цього пекла“ — вигукує вона наприкінці оповідання.

Автор — великий гуманіст, виступає проти насильства над людиною. Оповідання написано дуже живо, інтересно, переконливо, що досягається розповіддю від першої особи. Мова оповідання образна, виразна, народна, забарвлена в місцеві звенигородські звороти („Взяла й зосталася коло воріт“, „Я вже була подала вечерю...“ („Із повісток і ескізів“, стор. 102, 109, 1902 р.).

В цілому ряді оповідань А. Кримський виступає не тільки як знавець народного життя, життя інтелігенції, а й як педагог, що розуміє психологію дитини, підлітка.

Автор повстає в оповіданні „Батьківське право“ проти тих батьків, які не визнають в дитині людини, що по своєму має право на власні почування і думки, і грубо, егоїстично, по батьківському „праву“ топчуть брудними чобітьми душу дитини.

Куховарка Горпина обурюється, що її мала донька Настуня замість підтримати матір в брехні, завважила: „Як я свідчитиму, коли це підмана“.

На найбільш переконуючий аргумент матері — „та я ж тебе зродила“

на світ" — Настуня відповіла безпосередньо просто: „дуже я вас прохала, щоб ви мене на світ породили“ („Із повісток і ескізів", 1902 р., стор. 72).

Куховарка Горпина не може зрозуміти своєї доньки і вважає себе щасливою матір'ю.

Дуже майстерно автор показує, як світогляд „некультурної" Горпини збігається в батьківському праві з „культурним" паном Ручицьким. Він еґотично міркує: *„Якщо я дітьми опікуюся, то це тільки моя ласка, і вони повинні цінувати цю ласку та любити мене, та слухатися"* (Там же, стор. 89, підкр. автора).

Обґрунтувавши так своє батьківське право, він нахабно видирає із рук 12-літнього гімназиста Гнатка його щоденник і глузує з приводу написаного там. Душевний стан приголомшеного і скривдженого хлопчика автор дуже сильно змалював і в читача мимохіть щемить серце при цій сцені і він цілком поділяє різкий протест старшого сина Кості проти таких батьківських учинків. Під впливом подібних взаємин Костя давно вже зненавидів всіх „старших" і систематично виступає проти них. В душу ж молодого Гната на вік впало недовір'я і ненависть до батька: „Клятий татко, поганий татко" — знов уже з лютістю й плачем шепотить Гнат; це йому живо виражається обличчя батькове, як він видирав щоденника. Тая згадка розразила Гнатову рану, і тут разом із потоками сліз із очей, в душі його заклекотало безсильне злування: „У, як я тебе ненавидю. І повік, повік ненавидітиму" — обрікався він.

Розумний, далекобачливий гімназист Химченко („Перші дебюти одного радикала") під впливом прочитаних книг (головне Пісарєва) помічає нещирість, фальш у відносинах учителів і учнів. Він гаряче обурюється поведінкою учителів і гімназичного начальства, а потім і поведінкою товаришів, які терпимо ставляться до свого становища. Кінець-кінцем така соціальна „педагогіка" старої школи та домашня напівмішанська, напівчиновна обстановка виховали людину з зіпсованими нервами і повною зневагою до науки.

Оповідання дуже колоритне і окремі сцени назавжди залишаються в пам'яті. Наприклад, батько не хоче дати гостю „Вечного жида" Е. Сю і каже, що книги нема дома, а син з невинним виглядом зваходить її і подає.

На докори батька, коли гість пішов, він з неменшою невинністю відповідає:

„— Татуню, та ви ж були такі радніші дати йому, ви навіть казали, що...

— Казали. Хіба я насправді казав. Мало що інколи балакається.

— Тату, невже ви зважились ... брехати, — тихесенько спитався Петрусь... — А вчора, тату, ви казали Масі, що чесна людина навіть у дрібницях не повинна брехати ніколи в світі" („Повісті і ескізи", 1895 р., стор. 109).

Інші відносини між дітьми та батьками відтворені в оповіданні „Не порозуміються", Студент 4-го курсу математичного факультету Андрій Лаговський приїздить додому в маленьке містечко. Зразу виявляється страшна невідповідність в поглядах і моральних поняттях матері міщанки-молочниці і сина студента.

Підлабузництво і рабське запобігання ласки матері у багатих панів гнівить сина, він протестує проти такого приниження і скоро прощається

матір'ю, як йому здається, на завжди. Перебираючи свої почуття до матері, Лаговський знаходить в своїм серці не любов до неї, а лише жалість.

В образі студента Андрія Лаговського автор відтворив чутливу, морально чисту і благородну постать людини, що не може миритися з міщанським катним щастям, здобутим ціною приниження та рабства і тікає, шукаючи інших людей, інших взаємин — правдивих, безпосередніх.

Минуло кілька років і в пізнішій оповіданні „Туапсе“ Лаговський вже молодий талановитий професор математики. Людина виключно правдива, він з недовірям ставиться до оточуючих його людей, він самотній.

З ніжною щирістю він здружився з родиною Шмідтів, але запримітивши щось нещире по відношенню до себе від Володимира Шмідта, він кидає Туапсе, щоб знову повернутися до своєї важкої сумної самоти.

Андрій Лаговський глибокий ідеаліст в кращому розумінні цього слова. При своєму великому скептицизмі до людей він плекає мрії про ідеальні, чисті, правдиві взаємини між людьми, основані на взаємній пошані і любові. Як Леся Українка і Коцюбинський, так і їх сучасник Агафангел Кримський в задумливій атмосфері царської Росії — „тюрмі народів“ наприкінці XIX і на початку XX століття засуджував міщанське, розкладницьке оточення, рутинність; допитливими очима шукав людей здорових духом, щирих, правдивих, ідеальних.

В оповіданні „Psychopatia nationalis“ (або „Нудьга“, збірник „Складка“, 1897 р.) у формі щоденника автор розповідає про важку тугу, журбу інтелігента за своїм рідним краєм. Щире почуття проймає все оповідання. Автор уміє і зворушити серце читача (опис переселенців на вокзалі) і розсмішити його (дитячі сценки, баби) і відтворити красу природи.

В кількох оповіданнях — „В народ“, „Сирота Захарко“ і „Історія однієї подорожі“ автор уміло і дотепно висміює запізнілих інтелігентів, що йдуть у народ проповідувати національну ідею і єднатися з народом.

Ці „освічені“ класи й представники буржуазного шовінізму тільки бажають про народ, а страшна дійсність доводить сироту Захарка до злочину, а нещасного візника єврея до відчаю і тому з боєм у душі автор питає: „Коли вже зазоріє світло правди Захарові“... В цих оповіданнях А. Кримський також перегукується з М. Коцюбинським в його сатиричних новелах.

Бейрутські оповідання. М. М. Коцюбинський розсунув рамки української літератури своїми кримськими новелами, а А. Кримський доповнив цю екзотичність своїми сірійськими оповіданнями. Учений орієнталіст не тільки читав важкі арабські фоліанти, але й уважним оком письменника придивлявся до життя сірійських народностей і як справжній майстер увічнив поетичним словом свої спостереження. В цих оповіданнях А. Кримський виступає новою стороною свого поетичного таланту — юмором.

Із задумевним юмором він оповідає про побут, інтереси, розмови, веселощі бейрутського населення. Концентруючи увагу читача навколо родини лікаря Гедіє, автор розповідає як печуть, варять, обідають, одягаються чи лаються бейрутські араби. При чому все це дуже інтересно розказано, пересипано силою дотепних арабських прислів'їв, порівнянь тощо. Показуючи дивну мішанину різних культурних впливів — мусульманських, єзуїтських, грецьких, арабських і французьких, якими перейнятий побут бейрутських

арабів - християн, автор переконливо доводить, що імперіалісти своєю „культурою і цивілізацією“ визискують народ.

Як поет А. Кримський виступив у 90 рр. і збагатив українську літературу новими темами, мотивами і образами. Основною рисою всієї поезії є задушевна щирість, людяність поета.

Поезія А. Кримського є ніби щоденник його наболілої душі „світowymi скорботами“, з якого ми довідуємось про настрої, переживання, мрії переможеного українського інтелігента кінця XIX і початку XX століть.

Поет рішуче відмежовується від занепадницької літератури, йому болять народне лихо і він твердо заявляє :

Своє особитеє лихо забуду,
Піду я на службу до рідного люду.

(„Світові скорботи“, стор. 81,
„Пальмове гілля“, 1902).

В багатьох поезіях А. Кримського вилито журбу, біль серця. Як щирий інтимний лірик, А. Кримський не міг бути неправдивим поетом. А правда в царській Росії аж до 1917 р. була гірка, полинева, і тому гірка печаль лежить і на поезіях А. Кримського. Та чи тільки А. Кримського? Смутком віє з української народної пісні, сумував Шевченко за Україною на далекому засланні і серцем линує „в темний садочок на Україну“.

П. Грабовському в далекому Сибіру снилися „зелений гай, пахуче поле.. і луг широкий, неначе море і тихий сум по кружені“.

Тичина змушений був порівнювати себе з одинокою вербою.

Смутком поета А. Кримського породжувався соціально - політичними обставинами його народу, смутком поета йшов „з серця“, а що з серця йде, „то правда й ідеальність“; від пісень віє щирістю, інтимністю і, головне, правдою.

В тяжкі хвилини для поета він знаходив собі друга :

Поезіє ! Сопутнице моя !
Ти — теплий, животворний промінь сонця,
Ти — тихий місяць, що в тюрмі сія
З закуреного, темного віконця.
Як попадався я в буденний бруд,
Робила ти одно з великих чуд:
Ховала все під фантастичним флером,
Як під сріблястим, місячним етером.
В важкі хвилини скорби та недуг
Я тихо йшов, куди гляділи очі.
І слухав, як шумить діброва - луг,
А сине море піною клекоче.
Дивився я на низку диких гір,
Що їх боки обріс кудлатий бір;
На скелях, зверху, тріпотіли хмари ...—
Ах, душу переймали ніжні чари !

А. Кримський шукав хоч хвилинного спокою для знервованого „світowymi скорботами“ серця на лоні природи. А хто то з поетів не любив природи, не шукав радості в шелесті трави чи дзюрчанні струмочка від Г. Сковороди аж до П. Тичини.

А. Кримський уміє глибоко відчувати і відтворювати красу природи.

Природа в багатьох поезіях А. Кримського живе, поділяє страждання його стомленої душі.

По піску по золотому
Ллється срібная вода:
Плеще, грається на ньому
І грудима припада.
Нижче - нижче гнеться гілля
У плакучої верби:
„Там — справляється весілля,
Я — зсихаюсь от журби...”

В цьому вірші злились в одне ціле всі красоти поетичного твору — настрій, образ дерева і гармонія слова. В образі „плакучої верби” уособлений психологічний стан душі поета серед навколишнього міщансько-обивательського життя.

У вірші „Теплий грім” (стор. 90, там же) поет кількома штрихами змальовує пробудження весною землі, але весна в природі не принесла весни для душі поета. Цей же мотив звучить і в вірші:

Дивувала зима, дивувалася:
Деж то сила її подівалася.
Ще не втишились вітри студені,
А луки розквітають зелені.
Дивувала й земля, дивувалася,
Звідки сили такої набралася:
Вільно дихає грудьми розкритими,
І поля одягаються квітами.
Тільки я ні на що не дивуюся,
Бо для мене зима не минулася:
Я вдихаю не радість весняную,
А холодную смерть неблаганую. (Стор. 89).

А. Кримський завжди почував себе сином свого гнаного і топтаного, але вільнолюбного народу. В далекій Сирії житній колосок викликає в душі поета цілу гаму почуттів.

Горді пальми... Думні лаври...
Манячливий кипарис...
Океан тропічних квітів...
Ще й цвіте цитринний ліс...
Я хитнувся, бо наче впився
З аромату тих квіток.
Аж погляну: коло пальми
Простий житній колосок.
„Гей, земляче” — шепче колос,
Похилившись на стебло:
„Ми чужі для цього раю,—
Що ж сюди нас принесло!” (Стор. 22).

За свій народ, за його щастя поет не лякається терпіти мук, вони навіть вітхою будуть йому.

Мій краю, за тебе прийняти не лякаюся
Найгіршого лиха,
Бо всяке горе, недоля, скорбота
Тепер мені вітха.

Поет не мав щастя, бо народ його був нещасний в [царській Росії — „тюрмі народів”. Якже не знати суму й горя, коли:

„Брати у неволі“, — ізнов я говорю, —

Народ наш бідує, в кайданах лежить“. (Стор. 80).

Тонко відчуваючи красу східної природи, А. Кримський серцем завжди линув до ланів і садків України:

Нене - голубко ! до тебе я лину,
Тут я чужий - чужениця.
Аще забуду тя, Єрусалиме,
Будь мі забвенна десниця. (Стор. 84).

Мовою, стилем і образністю своїх поезії А. Кримський завжди лишається поетом українським. Образи „Нені - голубки“, „чужого - чужениці“ такі відомі в українській народній творчості.

Як і великий Шевченко, А. Кримський бачив рідну Україну сумною :

Повну злигоднів селянських,
Повну насильства, одчаю та муки,
Повною лютощів панських. (Стор. 84).

Проте як передовий інтелігент, далекий від усякого занепадництва, відчував й вірив, що настануть кращі часи, бо

Каже надія : Діждемось напевне
Вільного рідного дома. (Там же).

І справді, народ український і його талановитий поет А. Кримський в новому рідному домі — в многонаціональному Радянському Союзі під сонцем Сталінської Конституції творять соціалістичну змістом і національну формою українську культуру.

Переклади А. Кримського з Гейне, Гете, Байрона, Ростана дуже близькі до первообразу і часто зберігають навіть той же розмір.

Знаючи дуже багато східних мов, А. Кримський вніс в українську поезію зовсім новий струмінь перекладами східних поетів — Хайяма, Фірдусі, Гафіза, Сааді та інших.

В 1920 р. вийшла третя частина „Пальмового гілля“, в якій вміщені виключно переклади східних поетів. До віршованих текстів додані коментарі автора. Отже українська література має цілу історичну хрестоматию східної літератури, починаючи від IX і X віків, аж до XV включно.

Коли А. Кримський тільки збирався перекладати велику перську поему „Шах - Наме“, то І. Франко писав йому : „Перекладайте по змозі усе, бо зараз тільки ви й зможете зробити це, і промине приваймні сто років, поки в нас з'явиться інший, що зможе продовжити вашу працю“. Цими словами можна визначити взагалі цінність перекладів А. Кримського.

БІБЛІОГРАФІЯ

Микола Нагнибіда — „Дорога на південь“

Державне Літературне Видавництво. Київ. 1940 р. Стор. 46.

Це прості вірші юнака, якому сняться мандрі та весни, серце якого зненацька захопило те чи інше враження, схвилювала та чи інша подія і зажадалося пісні. Бо як таки не співати? От: прийшла весна і трепетним вітрилом здається вишня. Хочеться мандрувати і на південь, до моря, летить співучий ешелон. З вікон вагона видно неозорий степ, вогнисте Запоріжжя — рідне і знайоме місто, бо юнак був один із тих, що „перші прийшли і врочисто, в яругах південних степів, землянки копали й клялися: — тут місто зросте над Дніпром“... А здаля — садами встає Мелітополь, де „шумлять, як в дитинстві, тополі і пахне дитинством земля“. Це батьківщина поета. І мов ті хвилі — за спогадом спогад зринає в уяві. Вимальовується тополя, що в рідній стороні, одна-однісінька, печальна і проста в степу просторім вироста. І здається поетові, що самотня тополя та — то докір дівчини, яку не любив він, а вона досі вірно кохає його. І хоч тепер „кудиись полинула як птах“ — та „серце люб'яче залишила в степах“, і височіє те кохання незрадливе одинокою тополею в степу... А юнак, тим часом аж губиться, куди далі податися не знає. Безмежна його батьківщина, скрізь прекрасно і скрізь дожидають його. От: „Пропливає останній лід, а на зустріч журавлі“... Куди ж спрямувати путь? „Чи за кригою вслід у Лиман — там при березі рідний дім; чи полинати журавлем до озер лісових в Білорусь“, звідкіль полісянка шле йому листи?.. Та поки поет роздумував, поїзд привіз його до моря. І тут народжується невеличкий цикл віршів, об'єднаних назвою „Севастопольські етюди“... Балаклава „бухта тиха й голуба, як небо мая“, де:

У долинах досягають
Грона сонячні і сині,
Виноградарі ладнають
Обручі на бочки винні.

А по морю йдуть баркаси,
Обважнілі від улову.
Молодий рибалка - красень
В пісні славить чорноброву“ ...

Хвилює юнака пам'ятник Очаківцям і коли він пропливає повз нього в море, йому вчувається, що пам'ятник каже: „Візьміть і нас, і вахту дайте нам — Очаківцям — мінерам, кочегарам“, людям, які одну лише мить бачили свободу.

Чує поет, як присягає „вітчизні відданий моряк“.

І слово чесне сині гори
За ним повторюють услід.

На рейді сонячні лінкори
Стоять, готові у похід.

Спостерігає поет, що скрізь його „прославлена країна, як дружина, з'єднана родина — одним живе, одним горить“ і поета теж охоплює притаманне всім почуття готовності до бою за торжество соціалізму.

І чайка линучи у хмари,	І серед ночі штормової
Мені здається літаком,	Мов бачу битву на яву...
І грому першого удари —	Вітчизни воїн перед боєм
Гарматним залпом за бортом.	Бажанням подвигу живу.

Горить і минуле в серці юнака „огнем золотим“. Спогади про нього навівав: дівчина тавричанка, батько якої кував підкови коням сміливих вершників, що йшли у бої за Сиваш; будинок у Харкові, де працював Сталін, керуючи розгромом білогвардійців та білополяків, а також встановленням радянської влади на Україні, незабутнє Трипілля і, нарешті, героїчна боротьба, свідком якої був і сам юнак — озеро Хасан, звільнення народів Західної України та Білорусі. Останній події присвячено розділ під заголовком „Вересень тридцять дев'ятого“, в якому насамперед привертає увагу хороший вірш „Портрет“.

Ще розділ „Оповідання про хоробрих“. Це вірші про героїчних людей вашої батьківщини, серед яких цікавий, з елементами балади, „Лист до Будьонного“.

Всі сини мої, Будьонний,	Та уже печаль, утому
за тобою вірно йдуть.	Моя старість не здола,
Дав я зброю і попоні,	Поверни ж мені додому
і вказав до тебе путь.	Одного мого орла.

Так пише старий батько. І командарм вибирає з дев'яти його синів найушлявленішого, щоб йому в руки вірні доручити старого. Але під'їжджаючи до рідного села, син зустрічає старого батька, який, зачувши, що на Україну зазіхає шляхта польська, вирішив і собі йти до Будьонного, щоб укупі з синами боротися за свободу.

Такі основні мотиви поезій, зібраних у збірці „Дорога на південь“, на яку, доречі, надруковано вже і кілька рецензій. З них кількома словами варто згадати рецензію Є. Старенкевич, вміщену в „Літературній газеті“ за 3 січня 1941 року під заголовком „Уторована дорога“. Уболіваючи, що в збірці немає „відкриття“ і „новознайдення“, рецензент робить кілька правильних конкретних зауважень, але неправильний висновок. А саме: основною причиною деяких хиб у віршах рецензент вважає той факт, що автор писав мандруючи. А це, мовляв, знаменує певний відрив від життя.

„Микола Нагнибіда, — каже рецензент, — бачить дійсність, сказати б, по-біжно, мимохідь, з певної відстані... Поїзд мчить його по рідній країні, і його, поетова, свідомість фіксує окремі епізоди і картини... Звідси зрозуміло, які небезпеки чекають поета на цій, обраній ним, зручній і, здавалося б, цілком безпечній, дорозі, це: шаблон, умовність й недостатня внутрішня і зовнішня завершеність думки“.

Одне слово висновок з цього можна зробити такий: коли б автор не мандрував, а сів, як годиться, скажімо словами відомої байки Крилова, „проти альта“, тоді б і музика була не та. А втім, не будемо сперечатися. Дамо слово хоч би Радіщеву, який написав свою „Подорож з Петербурга до Москви“ чи Гейне, який, теж мандруючи, створив безсмертну книгу „Путевые картины“, і вже цього досить, щоб вважати це питання за вичерпане.

Отже, не в цьому річ. Просто: в збірці, поруч з хорошими віршами, як от: „Тополя“, „Портрет“, „Лист до Будьонного“, „Журавлі“, „Балаклава“, „Передчуття“, „Весна над морем“, є кілька слабих, де почуватися — не пройнявся автор темою; радість, щастя, печаль, перемога і втрата — не схвилювали його в такій мірі, щоб спонукати ognenimi словами висловити ті почуття, які мусіли б полум'яніти в душі. От вірш „Ковалиха“, навіяв його, здається, більше „Воздушный корабль“ Лермонтова, ніж героїчне життя і смерть жінки. Тим то немає у вірші внутрішнього вогню, пристрасної схвилюваності і простоти, а натомість: зовнішні ефекти, штучність, літературщина... Партизани йдуть у тайзі стежками вовків і лисиць (не мають ці звірі своїх стежок), путь угадують лише по зорях; сплять тільки в снігу; будить їх вартовий кулеметним огнем (?); порох несуть під серцем, щоб не холонув (?). З партизанами йде жінка Ковалиха, в якій „з великого лиха“ вже сива голова. Чоловік її, розповідає автор, „догорів“ у засланні і „закутого в пута кайданні“, „сховали“ (тобто поховали) його жандари“. Але в снах жінки він приходить „І з брязкотом кайданням до хати“. Тож і нагостила вона сокиру, щоб помститися і зброю свою несе в торбині. Далі зображено Волочаївський бій: трубачі з примерзлими до міді губами, командири зовущі, лігво заморського звіря (позиції ворога), укрите колючими дротами, на яких висять трупи забитих — „Утрата вчорашніх боїв“, каже автор. Тут і виступає Ковалиха, її

Таєжна сокира рубала
Японські дроти на льоту,

Так, мов би сто років збирала
Для помсти цю силу круту.

(Останні два рядки, треба гадати, стосуються до Ковалихи, а не сокири). В бою Ковалиха загинула. Поховали її ефектно — на високому кургані, де лежить вона, „на землі горілиць“ — очима до моря (?). У жінки є чотири внуки і щоліта, мабуть, „в час ее грустной кончини“, прилітають вони, льотчики, на могилу старої. І знову ефектно: чотири доріжки веде на шпиль і кожен онук простує окремо, однією з них, своєю. І довго, мовчки, — воїстину, „мов тесані з кремня“, як каже автор, — стоять вони над могилою, не вронивши сльози і не проронивши жодного слова.

А потім, на сопку орлину
Поклавши пахучі вінки,

Стежками йдуть... За годину —
Чотири летять літаки.

І нарешті кілька зауважень до окремих рядків різних поезій.

У вірші „Дорога на південь“ автор питає в Запоріжжя, чи досі почують там — „полтавські пісні грабарів? Ми чули, як пісні дзвенять, линуць, лунають, а як почують, даруйте — не чули. Тим то не певні, чи й Запоріжжя зможе відповісти на це питання.

У вірші „Весняне“ написано:

Схилюсь над картою вітчизни
Ой, скільки весен і доріг!

Дороги, ясна річ, на картах зображено, моря і ріки теж, а от весни? Це новина.

У вірші „Седов“ читаємо :

Він умирав, простерши мерзлі руки
вперед, до полюса, вдивляючись в пургу.
Лежав щоденник, писаний у муках,
І корабельний компас на снігу.

Щоденник і корабельний компас то, мабуть, дві речі, які виронив з рук герой, вмираючи. Але, навіть в тому разі, коли б той корабельний компас лежав на саях, то й то викликав би подив. Для чого було брати корабельний компас, а не звичайний кишеньковий, яким користуються люди, а ще й в таку важку дорогу, де зайву голку і ту викинули б. Отже, не міг лежати там корабельний компас, бо це, кажуть, громоздка річ, завбільшки, як барильце спід пива.

Отакі окремі вірші, рядки, слова — трохи псують скромну, але в цілому хорошу, пройняту почуттям патріотизму і любові до батьківщини збірку віршів Миколи Нагнибіди „Дорога на південь“.

Ярослав Гримайло.

„Песни и думы Советской Украины“

В переводах Г. Литвака.

Библиотека „Огонек“. Издательство „Правда“. М., 1940. Стор. 46.

Олексій Максимович Горький вважав, що народна творчість, то найкращий матеріал і для розуміння народу, його дум, його надій, і для творчості письменника. Зокрема його особисті твори наскрізь пройняті народною мудрістю і тим то мова їх, підкріплена влучними і мудрими приказками, яскрава, животрепетна.

„Вообще, пословицы и поговорки,— пише Олексій Максимович в статті „О том, как я учился писать“,— образцово формируют весь жизненный, социально-исторический опыт трудового народа, и писателю совершенно необходимо знакомиться с материалом, который научит сжимать слова, как пальцы в кулак, и развертывать слова, крепко сжатые другими, развертывать их так, чтобы было обнажено спрятанное в них враждебное задачам эпохи, мертвое“.

Воістину — „сжимать слова, как пальцы в кулак!“ — чітко, економно, влучно і виразно. І коли саме так розуміти сказане про приказки, тоді можна це застосувати і до пісень та дум народних, з якими нашим поетам конче треба знайомитися.

Ось, наприклад, „Дума про Леніна і Сталіна“ із збірки, яку рецензуємо. Як мудро, точно, образно подано цілий історичний розворот, хід революційних подій, роль вождів у ньому. Тут три брати, що один з них, найстарший, з Росії, другий, середущий, з України і наймолодший, з Білорусі, зібралися до купи „думушку - гадають“:

Не расти дубочку, коль отымешь землю,—
Сразу молодая опадет краса.
Богачи-злодеи силой отобрали
Все луга и пашни, реки и леса.

От і вирушили вони до Леніна і Сталіна поради шукати. І мудрий
Ленін каже їм:

Если одиноко да растёт лозина,—
Коль не ветер сломит, буря с корнем рвет,
Если ж вокруг лозины дружно лес поднялся,
То не сломит ветер, буря не согнет.
Хлопцы, нужно вместе вызволять нам правду
Да из тюрем долю вывести на свет.
Вот вам и совет мой: собирайтесь разом,
У кого ни доли, и ни счастья нет.

І продовжує Сталін:

Ой вы, мои хлопцы, пешая-пехота,
Нам одна забота, наша цель ясна;
Не разлить водой нас, не разнять руками,
Коль одна и правда, и борьба одна.
Мы пойдем к народам с нашей светлой правдой,
К тюркам да казахам, и к другим пойдем;
Я проходы знаю, знаю все проезды,
И язык мне ведом всех земных племен.
Мы пойдем от края до самого края
И дорогой будем подымать народ,
Насбираем силу против богатеев,
Пусть отец наш Ленин в бой нас поведет.

Ленін, Сталін, Ворошилов, Будьонний, Щорс — улюблені герої українських пожовтневих народних дум і пісень, а громадянська війна, перемога революції, торжество соціалізму — то їх основні мотиви. На повний голос народи

Поют про отчизну, наш солнечный край,
Где столько богатства, где столько добра,
Где щедры посевы, где сочны плоды,
Где лучшие в мире земля и сады.

Безнайменні поети оспівують Червону Армію, героїв труда — Марію Демченко, Стаханова, знатних трактористів, чабанів і самий труд.

В збірці „Песни и думы Советской Украины“ зібрано, звичайно, незначну кількість з багатств українського пожовтневого фольклору. Але основні мотиви і характерні особливості української пісні подано в збірці досить повно. І кожна пісня цікава, значуща, в кожній свій певний мотив, своя неповторність. Отже, підібрані пісні вдало.

На позитивну оцінку заслуговують і переклади Г. Литвака. В основному вони художньо не знижують оригіналів, точні і вправні. А щоб це наше твердження було переконливіше, наведемо спершу такий приклад. От строфа з „Думи про Леніна й Сталіна“ у перекладі С. Ліпкіна, друкованому в альманасі „Дружба народов“, № 4:

Смутен самый младший: „Где найдем совета,
Правду где найдем, что сохнет взаперти?“
Ой найдем ту правду,— молвит наистарший,—
Не горюйте, братья, знаю, как найти...

В кожному рядку „найдем и найти“. А ось ця ж строфа у перекладі Г. Литвака:

Молвит хлопец менший: — Где искать совета,
Где отыщем правду, что попрад богач? —
— Мы отыщем правду, — отвечает старший, —
Не уйдет от кары ни один палач.

Просто, зміст передано точно і вірш вправний, чіткий.
В основному не відхиляється перекладач і від оригіналів. От приклади

Український текст

То не місяць ясний світить,
То наш батько Сталін,
Він вбив горе, і усі ми
Щасливими стали.

То ж не зорі ясні сяють
То ж наші там долі,
Що вирвалися із темряви
З тяжкої неволі...“

Переклад

То не месяц ясно светит,
То отец наш Сталин,
Горе он убил, и все мы
Счастливыми стали.

То не звезды вокруг сияют —
То людское счастье,
Что прорвало тьму неволи,
Зла и самовластья.

(З пісні „Світить місяць, світить ясний“).

І тільки в пісні „Нива колективна“ перекладач трішки спіткнувся, переклавши рядок „Він працює в колективі“ так: „Счастлив милый в коллективе“. Спіткнувся тому, що дівчина йде до цього милого, який працює в колективі, щоб розпитати, як йому живеться і чи не доведеться їй жалкувати, — мабуть, коли вийде за нього заміж. То про що ж їй розпитувати, коли в пісні виходить так, що вона наперед знає: милий в колективі живе щасливо?

І ще в збірці іноді занадто почувається вправна рука не лише перекладача, а й поета і тому деякі окремі строфи виглядають у перекладі надто літературно. От:

В поле за Днепром - рекою
Вражья сила пропадет,

Бурей, громом і грозою
Гей, богуння идет.

Але таких прикладів мало. В основному, повторюємо, переклади хороші. Робота Г. Литвака, мета якої познайомити багатомільйонний братній російський народ з українським фольклором, цінна і важлива.

Г. Яремко.

*С. Бланк і Раф. Скоморовський — „Сім'я патріотів
Артемових“*

Видавництво ЦК ЛКСМУ „Молодий Більшовик“. Київ. 1940. Стор. 80.

Змалювання образу позитивного героя нашого часу є невідкладне завдання радянської літератури.

Але треба відзначити, що найбільше цікавлять наших письменників люди таких професій, як професія льотчика - винахідника, конструктора, лікаря - хірурга, музики тощо, словом, люди, в житті яких можна знайти ефектні ситуації. „Звичайні“, рядові професії письменники здебільшого обминають.

Це помилка. В нашій країні, де стираються межі між фізичною і розумовою працею, де всі професії цікаві, бо всіх трудящих єднає велика любов до соціалістичної батьківщини, скрізь є „звичайні“ герої. Сталевари, електрики, телеграфісти, двірники, ткачі — все це справжні патріоти, що по-вськіднено доводять на практиці свою велику любов до батьківщини. З цього боку цікавить нас і ця невеличка книжечка, що розповідає про сім'ю патріотів — Артемових. Це власне не оповідання, а нариси; їх герой — жива, конкретна людина.

Артемов не льотчик, він навіть і не військова людина, не командир-прикордонник, а колійний сторож — вартовий залізничних шляхів. Але на його вчинках наша молодь може вчитися сміливості, витривалості, пильності й невтомності бійця. Бо працюючи на своєму скромному посту — охороняючи свій кілометр на польському кордоні, Артемов з своєю родиною затримав 172 шпигунів та диверсантів, яких польська розвідка засилає у нашу країну.

Радянський уряд високо оцінив заслуги сім'ї колійного обходчика і нагородив Олексія Васильовича орденом Леніна і орденом „Знак Пошани“, а його сина Олександра — тепер військового льотчика — орденом „Червоної Зірки“.

Книжка складається з циклу (7) оповідань, присвячених різним епізодам і зв'язаних послідовністю в часі, а також рамкою — двома додатковими розділами, ніби прологом і епілогом.

Пролог — бідняцьке одруження молодого Артемова. Епілог — великий день, коли Червона Армія перейшла польський кордон, і безславна кар'єра польського уряду скінчилася. Тоді зустрівся орденосець Артемов з колишнім дружкою своїм Трохимом, що бідував по той бік кордону.

На жаль, взявши таку схему, автори не зуміли надати суцільності й повноти всьому циклові, що міг би звучати, як викінчена повість. Окремі оповідання сильні, художні, але деякі частини виглядають, як уривки, написані нашвидку, олівцем.

Псує книжку цілком порочна, розхристана манера викладу. Очевидно, бажаючи піднести нариси до рівня художнього оповідання, в гонитві за більшою емоційністю, автори написали цілі сторінки стилем кіносценарія, або без міри наситили зміст малюнками природи.

В деяких розділах помічається два або й три плани подачі матеріалу. Публіцистика, нарис, кіносценарій, оповідання... Епічна розповідь в минулому часі раптом невинувато перебивається кадрами сценарія, кадри сценарія — сухою публіцистикою; піднесено романтичні уривки чергуються з цілком реалістично витриманими абзацами, раптом вкрапляється й якийсь символістичний образ... Ніхто не заперечує проти наявності в одному творі елементів різних течій, але твори не повинні втрачати суцільності стилю.

Через захоплення сценарною формою деякі оповідання виглядають неадекватно з композиційного боку.

Оповідання перетворюються на хаотичне нагромадження вражень, на якісь імпресіоністичні уривки, втрачаючи іноді елементарну ясність в розвитку подій.

Візьмімо, напр., оповідання „Дружба“, — як невдало воно зіплене! При-

крі крапки на початку абзаців ще більше підкреслюють розірваність окремих „кадрів“.

„Петро Курганов вернувся з дозору. Його зустріла дружина Павловського“...

І от уже розповідається, як вона в своїй хаті вечорами сидить і чекає чоловіка. Знов крапки:

„... перед нею килим“ і т. д. Приходить її чоловік.

„Женя ні про що не питає. Вона знає: була чергова сутичка, які часто бувають на кордоні. Прикордонні застави і пости завжди приймають на себе перші удари ворога“.

І раптом знов крапки — перебивка: ... „Петро Курганов читає листи від Ганнусі“...

В оповіданні „Пушкинський ранок“ такий спосіб викладу призводить навіть до зовсім сумбурної подачі подій в часі.

Простежимо ці події.

Дівчатка Артемові — Ніна і Ганна — поверталися дощовим днем додому з Пушкинського шкільного ранку й помітили підозрілу людину, що під укусом зривала кропиву. Дівчатка дійшли до своєї хвіртки, сказали про це матері:

„— Там якийсь чоловік з мішком кропиву рве.

— Кропиву?

— Чужий якийсь. Він не з Кривина. Піді подивися!“

І раптом — крапки:

„... за огорожею зацокотіли копита коней.

Рябко насторожився, почув, що зовсім близько за огорожею вівчарка. Вершники в плащах поспішали за колійну будку, за чагарник.

Але це все було пізніше. Це було“...

Навіщо ж подавати приїзд прикордонників з застави в цьому місці, коли це було дійсно пізніше?

Однак, автори, заздалегідь розповівши про появу прикордонників і поставивши після „це було“ три крапки, спокійно продовжують оповідати про те, що діялося раніше.

„Оксана Петровна похапцем одяглась, вийшла з двору“, і т. д.

Дружина Артемова нічого не змогла побачити. Але дівчата перемовлялись, радились, одна залишалася на варті, а друга побігла.

Тоді приїжджають оті самі вершники, про яких мова була вже за 1½ сторінки, і все сполучається за допомогою крапок без огляду на те, погрібні вони чи ні.

„... Через кілька хвилин коло колійної будки насторожився дворовий пес, застукотіли копита коней“...

Поза всіма хибами „Пушкинський ранок“ — одно з кращих оповідань, як і „Обхід“ та „Схватка“. Добре поданий там сам Артемов на роботі і в родинних стосунках, обхід колії, сцена виряжання синів до школи, хлопець Шура, що безстрашно кидається на ворога з самим гранітолевим портфельчиком в руках, школярка Ніна, що скромно не любить розповідати про свої вчинки, хоч вона затримала шість диверсантів...

Шкода, що автори зовсім забули про зовнішність своїх героїв. Жодного слова про це нема. А хотілося б уявити й зорово Артемова та його дітей.

Невдало скомпоновано оповідання „Дружба“. Штучна й надумана назва оповідання „Розмова не відбулася“, як і його схема. Щоб показати, як щоправди, щодня допомагає родина Артемових червоним прикордонникам, автори надумали (саме „надумали“) таку примітивну побудову:

Молодий Шура Артемов має виїхати вночі до міської авіашколи. Його братові Юхимові саме цього вечора забажалося поділитися з Шурою своїми переживаннями, розповісти про кохання до дівчини. Тільки Юхим, нарешті, зібрався розповідати, як почувся стукіт у вікно. Його покликали прикордонники. „Розмова не відбулася“.

Хороше, поетично автори описують довколишню природу. От, напр., опис дощового вечора:

„Здається, ще швидше біжать хмари, ще ясніший іде дощ. А рве-сниця колійної будки стара сучкувата вишня, наче помолоділа, хоче зійти з свого місця з підвітряного боку, здибилася, потяглась і там ззadu всім гіллям схилилася до землі“.

На жаль, автори зловживають кількістю пейзажів, перевантажують ними оповідання. Інколи це дуже розбавляє, зменшує напруження дії.

В оповіданні „Ранок“ пейзаж-кінцівка ні до чого.

Резюмуючи все, треба сказати, що автори зібрали цікавий матеріал про родину героїв, але не доробили його творчо до кінця, не дали суцільного художнього твору.

Марія Романівська.

М. Коцюбинський і Західна Україна

НКО УРСР, Музей М. Коцюбинського.

Збірник 2. М. Коцюбинський і Західна Україна.

Впорядкував Х. М. Коцюбинський. Чернівці. 1940. Стор. 172.

Цілий збірник, книга, що має 11 друкованих аркушів, присвячена одній проблемі — зв'язкам Коцюбинського з західноукраїнськими письменниками і культурними діячами. У збірнику подано листування, спогади, статті, ілюстрації, бібліографію. Ряд матеріалів дається вперше, і становить виключний інтерес для розуміння творчості і особи Михайла Коцюбинського. Немає потреби давати оцінку кожній окремій статті чи листу — все, що стосується М. Коцюбинського варте друку, знайде свого любовного читача. Мемуари. Окремі деталі з життя Коцюбинського — перебування в Західній Україні, участь у святкуванні відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві й інші читаються як сцени біографічної повісті.

Особливо цікаві спогади Гнатика і Сімовича, листування з Стефаником та бібліографія творів Коцюбинського, виданих на Західній Україні.

Для наших днів епізоди близьких братерських зв'язків східноукраїнських і західноукраїнських письменників особливо цікаві, це свідчення того, що українська культура завжди розвивалася як спільний і єдиний процес.

В збірнику викликають заперечення лише два матеріали. Навряд чи треба було передруковувати реферат Коцюбинського про Франка, — він подається в більшості видань творів письменника, навіть у шкільних хрестоматіях.

тіях. Не варто було вміщувати також і статтю Айзенштока „Гуцульські повісті М. Коцюбинського“, опубліковану в „Літературній критиці“, 1940, кн. 8—9. Статтю спірну і не таку вже оригінальну, — досить з неї було однієї публікації. Тим більше, що, як свідчить передмова Хоми Коцюбинського, директора чернігівського музею, „обмежений обсяг збірника примусив робітників музею відкласти публікацію деяких матеріалів до дальших випусків“. Можна було і слід було не відкладати, наприклад, листування з Ольгою Кобилянською і т. п.

В цілому ж від „збірника“ лишається дуже приємне враження. Приємно впевнитись, що музей Коцюбинського існує, розвивається, працює, популяризує свою працю.

І з гирким почуттям думаєш про те, що Харків, батьківщина, місце життя і діяльності Квітки - Основ'яненка, Гулака - Артемовського, Щоголева, Соляника, Потебні й інших видатних діячів української культури, не має нічого подібного до музею Коцюбинського. Жаль і сором.

Семен Шаховський.

Редагує: Редколегія.

„Літературний журнал“

Орган Союза Советских Писателей Украины.

(Отпечатан на украинском языке).

Год издания шестой.

Адрес редакції: Харків, Черняхівська вул., 59. Тел. 7-37-82,

КВ-10137. Зам. 251. Тираж 5.000. 8 друк. арк. Обл.-авт. 10.

В 1 друк. арк. 49.500 літ. Підписано до друку 22-V-41 р.

Ціна 2 крб. 50 коп.

Друкарня ім. Фрунзе. Харків, пров. Фрунзе, 6.

Якщо в журналі будуть дефекти, просимо повернути його для заміни на адрес: Харків, пров. Фрунзе, 6. Друкарня ім. Фрунзе.

87228

ПОМІЧЕНІ ПОМИЛКИ

(З вини літредактора та коректора редакції)

Стор.	Рядок	Надруковано	Треба
6	22 знизу	а ну - ка	а ну - да
7	17 знизу	примістившийся	примостившись
9	19 знизу	Ольга	Ніна
13	15 згори	сніданок	сніданком
13	9 знизу	по столах	по сходах
14	18 згори	конфіденціонально	конфіденціально
19	10 знизу	щороку	щокроку
46	8 згори	бризнуло	брязнуло
46	1 знизу	замайнулося	заманулося
54	12 знизу	примимрив	промимрив
61	13 знизу	те тільки	не тільки
64	23 знизу	якимсь	якимись
69	22 знизу	віртуозом	віртуозом
71	20 знизу	„шафлей“... „шалвія“	„шалфей“... „шавлія“
102	13 знизу	обстоє	обстоює

НАДРУКОВАНЕ

ПРИ ПЕЧАТІ В ДРУКОВНІЙ СПЕЦІАЛІЗАЦІЙНІЙ ФАБРИЦІ

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

1982

СВ. ДОН
№ 12